

Kristiansand
kommune

Før livet endres

Å forberede seg på endringer i livet og døden

Selv om du planlegger å leve et langt liv kan det være klokt å forberede deg selv og dine nærmeste på hva som skal skje hvis du blir alvorlig syk eller dør. I denne brosjyren får du noen tips om hvordan dere kan forberede dette på en god måte, samt hvilke steder som kan være aktuelle for å finne den informasjonen du trenger.

I denne brosjyren vil du finne informasjon om temaene:

- Å samle aktuell informasjon
- Slette digitale spor
- Fremtidsfullmakt
- Testament
- Økonomi
- Arv og skifte av boet
- Bolig eller annen eiendom som er arvet eller fått i gave
- Samtale med pårørende
- Andre aktuelle linker

Samle aktuell informasjon

Lag en mappe (med papirer eller på datamaskinen) hvor du samler all informasjon som dine pårørende kan ha nytte av. Det kan for eksempel være:

- Medlemskap i organisasjoner og foreninger (for eksempel knyttet til sport, hobby, politikk, fagforeninger eller ideelle organisasjoner)
- Abonnement på aviser, magasiner, mobil, internett, kabel-TV
- E-post: navn på e-post tjeneste inklusiv brukernavn og passord
- Kontoer og profiler i sosiale medier (Facebook, Twitter, Snapchat, Instagram, blogg m.m.) inkludert brukernavn og passord
- Selvangivelse, forsikringspapirer, lånedokumenter
- Plantegninger og andre nyttige dokumenter knyttet til eiendom

**Husk å gi beskjed hvor aktuelle personer kan finne mappen.
En fil eller mappe på datamaskinen kan beskyttes med passord.**

Sletting av digitale spor

For hjelp med stenging av digitale profiler ved dødsfall, kan man få hjelp hos gratis-tjenesten www.slettmeg.no Dette er en norsk råd- og veiledningstjeneste som blant annet spesialiserer seg på å fjerne avdødes digitale spor fra en rekke plattformer.

Det kan for eksempel være fra sosiale medier, mobilabonnement eller oppføringer i nettkataloger.

Fremtidsfullmakt

En fremtidsfullmakt gir deg mulighet til å bestemme hvem som skal ivareta din økonomi eller dine personlige interesser hvis du i fremtiden ikke lenger er i stand til det selv (på grunn av demens eller annen alvorlig sykdom).

Utpek den du har tillit til. Det er vanlig å oppnevne ektefelle, samboer, barn, søsken og venner. Det kan oppnevnes flere fullmektiger (men det anbefales ikke da du kan risikerer at de ikke blir enige), og en erstatningsfullmektig.

En fremtidsfullmakt kan omhandle:

- Betaling av regninger
- Disponering av bankkonti og verdipapirer
- Kontakt med offentlige myndigheter som Skatteetaten, kommunen, NAV osv.
- Rett til å gi gaver til familiemedlemmer og andre i forbindelse med jul, fødselsdager o.l.
- Hva skal skje hvis du kommer permanent på sykehjem? Skal bolig/hytte selges? (Eiendom bør identifiseres med gårds - og bruksnummer)
- Hva skal skje med pengene fra salg av hus, hytte og eiendom? Hva skal skje med innbo og løsøre? Skal det utdeles forskudd på arv?
- Helsehjelp i livets siste fase. Når skal livsforlengende behandling igangsettes eller avsluttes? Hvem skal ta beslutninger?
- Hva med organdonasjon?

Eksempler på en fremtidsfullmakt finner du her:

- www.sivilrett.no/framtidsfullmakt
- www.presens-mk.no/fremtidsfullmakt-bor-alle-opprette

Noen formkrav til fremtidsfullmakt

- Være skriftlig med dato, undertegnet og bekreftet av to vitner over 18 år (navn, fødselsdato og adresse), som begge er tilstede sammen med fullmaktsgiver når dokumentet undertegnes. Vitnene kan ikke være i nær familie med fullmaktsgiver
- Vitnene må skrive i fullmakten at fullmaktsgiveren (du) har opprettet fullmakten av egen fri vilje og har evne til å forstå hva den innebærer (legeerklæring kan være en fordel)
- Det må fremgå at fullmakten skal gjelde etter at fullmaktsgiveren har kommet i en tilstand som beskrevet i vergemålsloven § 78; *En fremtidsfullmakt er en fullmakt til én eller flere personer om å representere fullmaktsgiveren etter at fullmaktsgiveren på grunn av sinnslidelse, herunder demens, eller alvorlig svekket helbred ikke lenger er i stand til å ivareta sine interesser innen de områdene som omfattes av fullmakten.* Det er ikke nok å kalle fullmakten fremtidsfullmakt. Konsekvensen av at formkravene ikke er fulgt, kan gjøre fremtidsfullmakten ugyldig
- Oppbevaring: Det er ingen offentlig oppbevaring av fremtidsfullmakter slik det er for testamenter. Fullmaktsgiver må selv sørge for trygg oppbevaring frem til fullmakten trer i kraft. Fremtidsfullmektigen kan oppbevare fullmakten, men den kan for eksempel også oppbevares i en bankboks eller hos advokat
- Ikrafttredelse: Ved usikkerhet kan Statsforvalteren kontaktes for veiledning. Noen banker krever stadfestelse fra Statsforvalteren. Det er også mulig å kontakte fastlege, behandlende lege eller tilsynslege, og be om vurdering av fullmaktsgivers evne til å forstå fullmaktens betydning eller ta til stilling til om fullmaktsgivers helse er så alvorlig svekket at fremtidsfullmakten trer i kraft. Fullmektigen skal underrette fullmaktsgiver og dens nærstående om ikrafttredelse og innholdet i fullmakten

For mer informasjon se:

www.statsforvalteren.no/nb/portal/Vergemal/fremtidsfullmakt

Testament

Hensikten med å skrive testament er å bestemme hvem som skal overta det du eier når du dør. Testamentet kan også inneholde bestemmelser om andre forhold som for eksempel at arven skal være særøie for arvingene, men også praktiske ting som for eksempel dine ønsker for begravelsen.

Noen formkrav til testament

- Testamentet skal være skriftlig, og testator må ha fylt 18 år
- Han/hun må ikke være utsatt for press, men må skrive testamentet av fri vilje
- Han/hun må være ved full sans og samling
- Testamentet bør ha dato, og det bør fremkomme av dokumentet at det er et testament
- Det må komme klart frem av testamentet hvem som arver og hva den enkelte arver. Bruk gjerne prosentandeler eller brøker hvis arven skal fordeles mellom flere arvinger. I 2021 kom det nye reglene om pliktdelsarv. Den er nå på 2/3 av arven, men kan begrenses inntil 15G pr barn
- Avkortning i arv: Dersom en av arvingene har mottatt forskudd på arv, og du ønsker at det skal trekkes fra for eksempel pliktdelsarven, er det tilstrekkelig å skrive at dette er etter ditt ønske, for å avkorte arven. Etter ny arvelov i 2021 er vilkårene at livsarvingen er klar over betingelsen for forskudd. Helst gjort skriftlig
- Testamentet skal underskrives av testator og bevitnes av to vitner som begge er myndige og som kjenner til at dokumentet er et testament. Adresse og yrke bør stå på
- Testator og de to vitnene må være til stede samtidig
- Vitnene eller vitnenes familie (nær slekt) må ikke være tilgodesett i testamentet

Andre tips

- Husk å fordele innbo og løsøre
- Det er ingen krav til oppbevaring. Det kan oppbevares blant personlige dokumenter og eiendeler i hjemmet, i bankboks, hos advokat eller i tingretten (det koster 978,- pr 01.01.22)
- Ektefeller som har inngått et gjensidig testamente bør klargjøre hvilken frihet den lengstlevende skal ha til å foreta testamentariske disposisjoner. Mange par har i dag arverett etter hverandre, og har dermed ikke tatt stilling til hvordan arven fordeles ved samtidig dødsfall
- Det bør stå hva som skal skje dersom en testamentsarving dør før testator
- Hvis du ønsker at alt du eier skal fordeles gjennom testamentet, må du passe på at alt faktisk er beskrevet i testamenet. En måte å sikre det på, er å avslutte med følgende: Resten av det jeg etterlater meg skal arves av NN
- Bruk kun ett originaltestament: Ta ikke flere kopier enn nødvendig. Opplys på kopiene, f. eks. ved en påtegning, hvor originaltestamentet befinner seg
- Skriv testamentet allerede nå og gjennomgå det årlig. Et testament kan endres eller tilbakekalles når testator ønsker det

Arveloven kapittel 7:

www.lovdatabasen.no/lov/2019-06-14-21/kap7

Eksempler på mal for testament:

www.forsikringsportalen.no/testament-mal

Det finnes ulike digitale løsninger for å lage et testament. Her er et eksempel (kr 499,- pr mai 2023):

www.arv.no/lag-testament

Økonomi

Når det gjelder **aksjer, fond** eller **lån**, anbefales etterlatte å kontakte kontofører (banken eller aksjemegler). Da trengs en skifte- eller uskifteattest. Oppgjør mellom ektefeller er gratis, andre arvinger må betale transaksjonsgebyr.

Bankbokser vil ikke kunne åpnes uten at tingretten har gitt skriftlig samtykke. Når skifte- eller uskifteattest foreligger, vil dette være tilstrekkelig legitimasjon overfor banker og liknende.

Ved dødsfall sperres avdødes **bankkontoer** automatisk for all bruk. Det betyr at selv om du har hatt tilgang til kontoene, vil du ikke kunne bruke dem før skifteattest er på plass. Avdødes brukskonto bør ikke gjøres opp før eventuell skatt til gode, og etterinnbetalinger av lønn eller pensjon o.a. er kommet inn på konto. Det kan ta 2-3 måneder før alle etterinnbetalinger er kommet. Skriv til banken og be om å få opplyst saldo og renter på konto pr dødsdato. Renter både før og etter dødsdato skal boet betale skatt av. De skal oppgis i boets forhånds-skattemelding.

Informasjon om **pensjons- og livsforsikringer** kan fås ved henvendelse Norsk Pensjon på adressen www.norskpensjon.no/etterlatte .

Finansklagenemnda (FinKN) behandler tvister som oppstår mellom finansforetak (banker, forsikringsselskap) og deres kunder. Mer informasjon kan du finne på nemndas hjemmeside: www.finkn.no

Arv og skifte av boet

Med skifte menes oppgjør og fordeling av et bo. Arvingene må ta stilling til om det ønskes privat eller offentlig skifte.

Det vanligste er **privat skifte**, det vil si at arvingene blir enige seg imellom om hvordan eiendelene og formuen skal fordeles. Ved et privat skifte påtar én eller flere av arvingene seg gjeldsansvaret etter avdøde. Dersom arvingene ikke ønsker å ta ansvaret med å fordele avdødes formue og eiendeler, kan de be tingretten gjennomføre et **offentlig skifte**.

Dersom den som dør hadde felles barn med gjenlevende ektefelle eller samboer, har den gjenlevende rett til å slippe å skifte felleseiet med barna de hadde sammen. Dette kalles **uskifte eller uskiftet bo**. Fellesbarna venter da med å få sin arv til den gjenlevende mor eller far er død.

Skifteattest

Du trenger en skifteattest for å legitimere deg som rette arving, og for å ordne det praktiske i forbindelse med booppjøret. For å få en skifteattest må du fylle ut og undertegne skjema for arv og skifte: www.domstol.no/no/dodsfall-arv-og-skifte/skjema-for-arv-og-skifte eller ved å henvende deg på tinghuset. Behandlingstiden er 1-2 uker. Signatur på skjemaet innebærer at du påtar deg gjeldsansvar.

Husk å ta kopier av skifte- eller uskifteattesten til senere bruk.

Ved spørsmål om arv og skifte, eller behov for veiledning, kan tingretten, i det distrikt der avdøde hadde sin bopel, kontaktes.

Bolig eller annen eiendom som er arvet eller fått i gave

1. januar 2014 ble det bestemt at man kan gi bort så mye man vil – og til hvem man vil, uten at mottagerne må betale **arveavgift**. Det er fullt mulig for arvelater å overføre eiendom til en arvtaker mens man fremdeles lever (forskudd på arv). Da trenger ikke arvtakeren å skatte av eiendommen. Likevel må arvtager betale dokumentavgift (2,5%) på overføringen av eiendommen.

Ved arv av eiendom, overtar man inngangsverdien (vanligvis kjøpesum/kostpris) på eiendommen. Ved salg av eiendommen må det foretas en gevinst-/tapsberegning. Gevinsten eller tapet er differansen mellom utgangsverdien (som vanligvis er salgssum) og inngangsverdien (kjøpesum/kostpris). Gevinsten er skattepliktig.

Reglene om **kontinuitet** (giver kunne ikke ha solgt eiendommen skattefritt på dødsfalls-/gavetidspunktet) og **diskontinuitet** (giver kunne ha solgt eiendommen skattefritt på dødsfall-/gavetidspunkt) kan imidlertid påvirke boligens inngangsverdi for deg som har fått boligen som gave eller arv, som igjen kan få betydning for beregningen av gevinst/tap ved et skattepliktig salg av eiendommen

Et salg er **skattefritt** (unntak fra kontinuitet) dersom eierne har eid boligen i mer enn ett år før de selger, og brukt den som sin egen bolig i minst ett av de to siste årene før salg. Reglene for fritidseiendommer er strengere.

For mer informasjon, se skatteetaten sine sider:

www.skatteetaten.no/person/skatt/hjelp-til-riktig-skatt/bolig-og-eiendeler/bolig-eiendom-tomt/salg

Ta en samtale med dine pårørende

Her er noen forslag til tema du kan snakke med dine pårørende om vedrørende siste fase av livet ditt:

- Når skal livsforlengende behandling igangsettes eller avsluttes? Hvem skal ta beslutninger?
- Hvor mye informasjon om sykdommen(e) din(e) ønsker du?
- Hvor mye informasjon om behandlingen din ønsker du?
- Hvem skal ha informasjon og hvem skal ikke ha?
- Hva med organdonasjon?

Ønsker for begravelse:

- Hvilket begravellesbyrå skal benyttes? Hvor mye skal det koste?
- Skal det være kistegrav, kremasjon med urnenedsettelse eller askespredning?
- Ønsker for eventuelt gravsted?
- Innhold i seremoni?

Skriv gjerne ned dine tanker og ønsker.

Andre aktuelle linker:

- www.norge.no/nb/livssituasjon/dodsfall-og-arv
- www.domstol.no/no/dodsfall-arv-og-skifte
- www.helsenorge.no/fullmakt
- <https://www.helsenorge.no/psykisk-helse/dodsfall-sorg-og-sorgreaksjoner/>
- <https://www.helsenorge.no/donorkort>

Kristiansand
kommune

Postboks 4
4685 Nodeland
Tlf: 38 07 50 00
www.kristiansand.kommune.no

Utarbeidet av Helseveiledning for seniorer v/Hilde Fleitscher
Mai 2023/Rev. 6